

ANATOMIJA KOCKARSKOGA UMA – O ČISTOM UMU KAO SIJELU TRANSCENDENTALNOGA PRIVIDA

Luka Maršić

Klinika za psihijatriju
KBC Sestre milosrdnice
lukamarsic1967@gmail.com

UDK 613.8:1
343.56:613.8
<https://doi.org/10.34075/cs.60.4.8>
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 2/2025

Sažetak

Cilj ovog rada je objasniti zašto kockarskom umu koji funkcionira tako da barata poluinformacijama - koje stvara iz percepcije, a ne iz mišljenja pojma - treba napor. Radi se o empirijskim podacima i opservacijama stečenima u dugogodišnjem radu s kockarima koje se kroz pojmovne analize i zaključke u ovom radu sintetizira u apstraktne i univerzalne zaključke, po principima eksperimentalne filozofije. Puno je točnije reći da se, u kockara, radi (najčešće) o zdravim osobama koje adaptiraju svoj razum prividom i apsurdom, a ne o bolesnim osobama. Dolazi se do zaključka da je nužna višeslojna obrada kockarske osobnosti kroz moralne filtere postojanja, u kojima se naporom i logički raščlanjuje istina od neistine, koji kockara stavljaju u centar svog bivanja (autonomija, autarkija), nasuprot ugodi, besmislu i ropskoj svijesti.

Ključne riječi: ovisnost o kocki, um

UVOD

U uvodnoj napomeni knjige Petera Sloterdijka *Prividna smrt u mišljenju*, urednici uvode podnaslov 'Teorija kao oblik vježbovnog života', prenoseći iz njegove prethodne knjige sljedeće misli o znanosti i njenom mišljenju: "U mnogo čitanjima i hvaljenoj knjizi *Svoj život promijeniti moraš* Peter Sloterdijk je vježbanje istaknuo kao presudnu dimenziju *conditio humana*. U svojoj novoj knjizi, polazeći od te perspektive razmatra znanost i rad znanstvenika. Peter Sloterdijk znanost poima kao način da uz pomoć metoda vježbanja koje generiraju znanost oživi i sam znanstvenik. Jedna od tih metoda počinje Platonovim izvješćima o svom atenskom učitelju: On je patio od intenzivnih unutarnjih monologa, što je dovelo do toga da bi gdje-god jednostavno zastao. Prvobitna Akademija je, dakle, vježbalište

u kojem se ljudi *lege artis* uče odsutnosti od svijeta. Čak i današnja sveučilišta su na tom području postigla nešto. I ona su slijednici tradicije platonovskog 'ugoščavanja odsutnosti' te uspostavljaju poveznicu između drugovrsnosti mišljenja i drugomjesnosti mišljenja, koje ponajprije omogućuju uvježbavanje znanosti.¹ U ovom radu istim načinom razmatra se kockarsko funkcioniranje, tj. oporavak.

1. OSJETILNO UČENJE

Ljudske prosudbe u kontekstu antropološke metodologije zahtijevaju standardizaciju odnosa između tehnološkog, površnog (vizualne epohe) i onoga humanističkog, stvarajući mentalna sidrenja (algoritme) u konceptu razumijevanja uma, a time i mišljenja. Razlika koja je napravljena danas u postmodernom društvu u odnosu na društvo u kojem smo živjeli prije sto godina očituje se u izbacivanju procesa intelektualnoga mišljenja – gdje čovjek nema potrebe racionalno "misлити"; zato što ne „misli“, postaje rob same dominantne epohe – tehnologije, koja misli i radi za njega. Postmoderni čovjek na taj način ulazi u sve one odnose u kojima nije gospodar vlastitih odluka, a time posljedično i sam pojam demokracije nema bitnoga smisla ako čovjek nije slobodan iznutra te je neslobodan donositi odluke i zahtijevati autentične potrebe koje su njemu bitne. „Tragom ovoga oblika racionalizma Europa je razvila kulturu koja, na način ranije nepoznat čovječanstvu, isključuje Boga iz javne svijesti, bilo da ga posve nijeće, bilo da njegovu opstojnost proglašava nedokazivom, nesigurnom, dakle nečim što spada u područje subjektivnih izbora, nečim što je u svakom slučaju irelevantno za javni život. Taj, da ga tako nazovemo, posve funkcionalni racionalizam, izokrenuo je moralnu svijest na način nov dotada postojećim kulturama jer drži kako je razumno samo ono što se može dokazati pokusima. Budući da moral spada u posve drukčiju sferu, on kao zasebna kategorija nestaje te je potrebno doći do njega na drukčiji način, ukoliko treba dopustiti da je barem neki oblik morala neophodan“, promišlja Ratzinger današnju dominantnu zabludu.²

Izvan tih autentičnih unutrašnjih potreba individue stvoreni su različiti koncepti koji se nude kroz liberalnu paradigmu zapadne kulture u očuvanju ljudskih prava na temelju ekonomske dominacije potencirane kroz erotičnu marketinšku paradigmu. Ti koncep-

¹ Peter Sloterdijk, *Prividna smrt u mišljenju*, Mizantrop, Zagreb, 2019., 7-8.

² Joseph Ratzinger, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Verbum, Split, 2008., 23.

ti kroz marketinške erotične forme donose privid slobode čovjeka, a kroz marketinški tanatos donose privid gubitka slobode, prava i sigurnosti. Takav koncept uma je na suptilne i žuđene momente naših potreba, uz visoku estetiziranost i naglašenu površnost, posijao sjeme ropske svijesti, vežući osobu za nebitno, prolazno, uzbuđujuće, ali i površno, tjeskobno. Danas je on (eros i tanatos u raznim formama) postao gospodar života, čovjek počesto ne vlada vlastitim umom, s njegovim impulsima, njegovim željama, njegovim žudnjama, njime vlada netko drugi, a danas je to strah, iracionalni koncept koji se prodaje kao i erotični komad kroz neki objekt, stvar.

Tehnološki um ukorijenjen u nad-kulturalnom svjetskom kapitalu u liku monopolista i njihovih korporacija podriva koncepte demokracije i individualne autentičnosti. Tehnologija je zamaglila demokraciju, razdijelila pojedinca i njegovu kulturnu različitost, stvarajući nad-kulturu. Jasno je, da je tehnologija potrebna i da je, kao takva, dovela čovjeka u neslućene pogodnosti i dobrobiti za njega u odnosu na prošla vremena, ali je izašla iz okvira ideje univerzalnoga dobra, te je glavni pokretač u stvaranju ropske svijesti, a time dokidanja ljudskih sloboda i stečenih prava. Demokracija podrazumijeva zajednicu ljudi koja ima pravo biti slobodna i biti drugačija, znači koristiti osobni um, potencirati različitosti i uživati običajne i kulturološke momente pripadajućega duha, jezika. Ostaje nam samo čisti um koji je marginaliziran, postao je bespotreban, usporen, smušen i podložan. Dosadan je u sebi jer bez vanjskoga impulsa ne može stvoriti ništa po sebi. Mlađe generacije podređuju ga brzini i površnosti. Sve ono što zahtijeva vrijeme, dubinsko razmatranje uz kritičko sagledavanje smatra se redikuloznim i dosadnim, a tu je zapravo ključ oslobođenja i onoga mentalnog i onoga tjelesnog – otkrivati ponovno smisao života, biti zakvačen na neizvjesnost vlastitosti znači um opredmetiti kroz osobne napore, zaobilazeći vanjske upute i silnice.

U konačnici, sva tehnologija proizašla je iz uma koji je stvarnost, iz neznanja, prekrojio prema vlastitoj ideji, u pojam znanja i dobra. Cjelina je bit koja se dovršava samo svojim razvojem – to je danas tehnologija. Humanisti se danas ne mogu izraziti jer je njihova misao postala teška i neshvatljiva, a time i beznačajna. U demokratskome društvu misao struke, znanosti, koja ima specifične zakonitosti razumijevanja, odnosno misao koja je smisljena, izgovorena i prikazana u svojoj istini, biva potisnuta, nevažna. Tehnika, koja je opipljiva, kao npr. novi mobitel, bitna je i važna. Ona je kroz koncept spomenutog novog racionalizma, o kojem govori papa Ratzinger, posljedično razvijala mozak kao organ koji je puno

toga sposoban stvoriti, pretvoriti u stvar, predmet u opipljivo, ali teško uspostavlja veze s duhom i širim smislom trenutačne sreće, uspjehom, ili materijalnom dobiti. Stvarajući koncepte moduliranih shema koje u jedinici vremena istiskuju momente ljudskosti, organizirali smo iluzionističke kampove proizvođači nusproizvode postmodernističke, digitalne ere - usamljenost i otuđenost. Peter Sloterdijk u knjizi *Svoj život promijeniti moraš* iznosi sljedeću misao: "Tko želi razumjeti zašto se novi vijek pokazao kao era tehnike, a ujedno i antropološkog samoobjašnjavanja, mora paziti na činjenicu da se glavni događaji povijesti društva, ili bolje: povijesti stila života te epohe, sastoje u transformaciji 'društva' u vježbačke klubove, u mobilizacijske grupe kojima upravlja stres i integralne kampove za treniranje - nadilazeći izdiferencijaciju djelomičnih sistema. Pritom se stalno obnavljane tehnologije konfiguriraju s ljudima koji stalno moraju učiti nešto drugo o samima sebi."³

Tehnologija se ljudima nudi kao rješenje, a ona to nije (u kontekstu svih njegovih potreba, u kojem on kao slobodno biće ne može izabrati što je dobro i poželjno za njega). Postmoderni čovjek sve rjeđe stvara, ne kreira samostalan, autentični niz vrijednosti, nije u naporu, sve više je u prisili, rastresenosti, pasivnosti, pretvara se u pukog konzumenta. Zato je promišljanje nužno kao koncept slobodnoga pojedinca u njegovom subjektivnom smislu, a znanost kao koncept objektivnosti u kontekstu grupe, zajednice. Promišljanje je kapilarna simbolika pojedinca, a znanost univerzalno traganje čovjeka za platformama utemeljenja boljeg, pravednijeg, a to nažalost često nije slučaj.

Paolo Virno u knjizi *Gramatika mnoštva* iznosi sljedeće teze: "Stoji da je rastresenost zapreka intelektualnom učenju. No, stvari se radikalno mijenjaju ako je pak u igri osjetilno učenje: ovo potonje je čak i favorizirano i potencirano od strane rastresenosti, odnosno ono traži određeni stupanj disperzije i nestalnosti. No dobro, medijska znatiželja je osjetilno učenje tehnički reproduktivnih artefakata, neposredna percepcija intelektualnih proizvoda, tjelesna vizija znanstvenih paradigmi. Osjetila- ili, bolje „požuda oka“- posvajaju apstraktnu stvarnost, odnosno koncepte materijalizirane u tehnikama, ne odnoseći se prema stvarnosti sa strahopoštovanjem, već se razmećući rastresenošću. Znatiželja (rastresena), kao i brbljanje (nereferencijalno), su atributi suvremenoga mnoštva."⁴

³ Peter Sloterdijk, *Svoj život promijeniti moraš*, Sandorf&Mizantrop, Zagreb, 2015., 365.

⁴ Paolo Virno, *Gramatika mnoštva - Prilog analizi suvremenih formi života*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., 111.

Zlouporaba tehnologije može biti vrlo opasna, osobito za ovisnike o ne-supstancijalnim konceptima vezivanja za neku „stvar“, a posebice onima koji su u oporavku. Budući da je oporavak proces u kojemu valja ulagati napor, a tehnologija nerijetko služi kako bi se smanjio napor, kockar treba biti na oprezu s tehnologijom. Ronald Wright ističe: „Tehnologija izaziva ovisnost. Materijalni napredak stvara nevolje koje je moguće riješiti jedino daljnjim napredovanjem - ili tako se barem čini. I opet, vrug je ovdje u razmjeru : dobar prasak može biti koristan, ali još bolji prasak može dokrajčiti svijet.“⁵

Tehnologiju treba koristiti onoliko koliko je neophodno (moralno) – za posao i osnovnu komunikaciju. Sve više od toga vodi u iluziju i varljivi odnos sa stvarnošću, odnosno nesvjesni bijeg od realiteta. Zato se Ratzinger pita: „Istina je kako danas postoji novi moralizam čije su ključne riječi pravednost, mir, očuvanje stvorenoga – riječi koje prizivaju temeljne moralne vrjednote koje su nam doista potrebne. No, taj moralizam ostaje neodređen i tako, gotovo neumitno, skreće u političko-stranačko područje. On je prije svega zahtjev upravljen drugima, a premalo osobna dužnost našega svakidašnjeg života. Doista, što znači pravednost? Tko je određuje? Što koristi miru?“⁶

2. MORALNO NEZNANJE I NEUTRALNI UM

Pozitivizam, zahvaljujući svom supstancijalnom – kauzalnom odnosu na platformama matematizirajućeg mišljenja, približio je čovjeku prirodne zakone i objasnio egzaktnosti pojava, omogućujući niz blagodati u kojima čovjek i društvo participiraju.

Naturalizam je razvio destruktivne mehanizme do te mjere da se počeo urušavati sam od sebe. Proizvodi takvih koncepata su krize i destrukcije što su po nužnosti tehnološkoga napretka izazvale i ponudile odgovore kroz tautološke ekološke silnice i verbalne sofizme koji lako pređu u društveno teroriziranje. Ronald Wright u knjizi *Kratka povijest napretka* iznosi sljedeću tezu: „Napredak ima vlastitu unutarnju logiku koja može voditi ravno u propast, onkraj zdravoga razuma. Zavodljiv trag uspjeha mogao bi završiti u zamci.“⁷

⁵ Ronald Wright, *Kratka povijest napretka*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2014., 16.

⁶ Joseph Ratzinger, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Verbum, Split, 2008., 21.

⁷ Ronald Wright, *Kratka povijest napretka*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2014., 14.

U početku je „novi ekološki progres“ kao odgovor na iracionalni moment tehnologije, dolazio od marginalnih i socijalno nebitnih grupa, a u zadnje vrijeme dolazi iz centra političkih i gospodarskih moći (centara) koji su pretjerano i neracionalno (neumski) iz čiste pohlepe i nerazumijevanja, kroz koncepte nemoralnosti, koristili nepravedno osvojene materijalne i društvene blagodati za osobne, uske interese, stvarajući platforme dominacija u cijelom svijetu, a osobito prema prirodi. Kako bi se priroda zaštitila od same sebe, tj. od ljudskoga uma i njegovog djelovanja u nemoralnom iskorištavanju esencijalnih resursa za uski interes vlastitih grupa i naglašenih pozitivističkih ideja koje postaju paradigma za dobar i uspješan društveni život, ona signalizira dekonstrukciju nelogičnosti takvih čina (promjene klime, trendova...) i zaustavlja taj niz sama od sebe. Ratzinger iznosi sljedeći zaključak: „Politički moralizam sedamdesetih godina, čiji korijeni još nisu izumrli, bio je moralizam koji je uspio oduševiti čak i mlade pune ideala. No, taj je moralizam bio krivo usmjeren jer je bio lišen bistre racionalnosti i jer je, u konačnici, postavljao političku utopiju iznad dostojanstva pojedinoga čovjeka, pokazujući čak kako se, u ime velikih ciljeva, može doći do omalovažavanja čovjeka.“⁸ Zato je danas potrebno konstantno, u znanstvenim metodološkim principima usvojenim kao modus naprednoga i dobroga života, objašnjavati da duhovno-znanstveni stav nije ništa manje vrijedan od prirodno-znanstvenoga stava.

U konceptu čovjekove igre koja dominira postmodernizmom, kad čovjek-kockar u potpunoj svijesti gubi sve postavke donedavnog normalnoga života ne bi li dobio lažnu iluzionističku nagradu, koja mu stalno izmiče iz posjeda, taj ga gubitak izbacuje iz njegova osobnog centra i autentičnoga balansa u dvorište i periferiju života. Radi takvih namjera potrebno je ispravno shvatiti mehanizme marketinški obrađenog uma koji stvara neutralni um, um koji je potpuno nezainteresiran za svoj vlastiti unutrašnji koncept realnih potreba i želja. U predgovoru knjige *Vrste umova - k razumijevanju svijesti* Daniel. C. Dennett pojašnjava: „Naši su umovi složena tkanja. Ona su isprepletena od mnogih različitih niti i uključuju mnogo različitih nacрта. Neki od tih elemenata stari su koliko i sam život, dok su drugi novi poput današnje tehnologije. U mnogo vidova naši umovi posve su slični umovima drugih životinja, a u drugim vidovima potpuno su različiti od njih. Evolucijska perspektiva može nam pomoći da razumijemo kako su i zašto ti elementi svijesti poprimali oblik koji imaju, iako nam nikakvo premotavanje filma od mikro-

⁸ Joseph Ratzinger, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Verbum, Split, 2008., 21.

ba do čovjeka´ neće otkriti trenutak kada se u tkanju pojavila pojedina nova nit.“⁹

Kroz dominantni tehnološko-pozitivistički koncept nudi nam se bijeg iz prirodne biti i centra, u okoliš koji na isti način posvajaju i nameću jedne te iste skupine kroz upitne logične i metodološke norme. Protežira ih se kroz polu-informacije i fragmentiranu frazeologiju prostih jezičnih formulacija u novu dominantnu paradigmu. Sadržajno su uvezani od istih motiva, a formalno prezentirani s drugim humaniziranim narativom i agendom. Rasprostiru se kao rješenje za sve krize koje je čovjek svojim pozitivističkim znanjima nametnuo sebi kao nužne, kao istine. Postaju poželjni samo u moralnim maksimama koje stvaraju ropsku svijest kroz zapadni kod žudnje koji je izrastao na izgradnji discipliniranoga tehničkoga koncepta koji proizvodi djelotvorne simbole koji isprepliću osobne sustave značenja s onim socijalnim, vanjskim.

Yuval Noah Harari u svojoj knjizi *Homo Deus* iznosi sljedeću tezu: „U dvadeset prvom stoljeću stvorit ćemo još moćnije fikcije i totalitarnije religije od svih koje su postojale u prijašnjim erama. S pomoću biotehnologije i računalnih algoritama te nam religije neće samo iz minute u minutu nadzirati živote, nego će nam također oblikovati tijela, mozgove i umove te stvarati kompletne virtualne svjetove u paketu s rajevima i paklovima. Zato će razlikovanje fikcije od stvarnosti i religije od znanosti postati teže, ali nužnije nego ikad prije.“¹⁰

Tako je i era tehnološkog zamaha, koji ide ruku pod ruku sa postmodernizmom, čovjeka koji se igra, kocka, ludira, rušeći mu prirodne koncepte samoregulacije potreba i želja, dovela u predvorje kriza, pretvarajući ga po istim obrascima u bolesnoga i patološki kontaminiranoga pojedinca izrasloga na grupnoj zabludi materijalnih i marketinških floskula kroz naglašene površne frazeologije mitologije o sreći i blagostanju, ciljajući strastveni dio duše.

3. KOCKARSKO „ZORNO MIŠLJENJE“

Kockar je konstantno u nesporazumu sa samim sobom, dvostruko razdvojen od trenutka koji obrađuje. Um općenito obrađuje sebe sama, neovisno o našoj svijesti, željama i trenutku u kojem razdjeljuje misli kroz koncepte iskustva ne bi li zadovoljio

⁹ Daniel C. Dennet, *Vrste umova – k razumijevanju svijesti*, In TRI, Zagreb, 2017., 7-8.

¹⁰ Yuval Noah Harari, *Homo deus – kratka povijest sutrašnjice*, Fokus, Zagreb, 2017.

svoj subjektivitet, osobnu specifičnost, pečat autentičnosti i slobodne volje, birajući neovisno o bilo čemu svoj osobni izbor djelovanja. Kockar, kao i svaka druga osoba, pomoću osjetilnosti dohvaća predmete i oni mu stvaraju zorove, bez kojih ne može biti dan nikakav predmet. Ovisnik-kockar ne doseže drugu razinu formule spoznajnoga procesa gdje pomoću razuma stvara pojmovne strukture. Nesporazum je uspostavljen u vremenskoj kapsuli razumijevanja što ga može napraviti sam um (čisto mišljenje) i svih njegovih modulacija proizašlih iz biološke dobi neke osobnosti koja koristi taj isti um u očekivanjima epohe, nudeći mu mogućnosti u konceptima postmodernizma, gdje je žudnja i artikulacija vizualizacije kroz marketinške iluzionističke frazeologije dominantna u postizanju znanja i ostvarivanja smisla u posjedovanju nekoga predmeta. Trenutak nesporazuma odaje emotivna kategorija zadovoljstva u ispunjenju blaženstva u konzumiranju ugone kao vrhunca egzistencije bivanja u društvenim kategorijama, i njena osjetilna nezasitnost u subjektivnim potrebama gdje spoznaja jest čisti zadovoljavajući refleksni luk koji zahtijeva konstantna ponavljanja istoga principa u postizanju niveliranja granica mogućeg i nemogućeg. Kockarski um u trenutku izbora uzima za svoje djelovanje snagu transcendentalne spoznaje uma, napuštajući sva polja iskustva koja su ga nagrađivala i kažnjavala u radnjama analitičkih sudova u kojima je postao u osobnom identitetu materijalno - socijalni izopćenik iz otvorene društvene zajednice gdje vrijede zakonska i etička pravila (norme) slobodnoga čovjeka. On više ne djeluje prema moralnim principima dobroga koje nosi sa sobom nejasnoće u pitanjima gdje pripada i što dalje činiti u svome životu.

Po sebi, čovjek (općenito), nakon spoznaje bira sintetički sud gdje, osim nekoga pojma, subjekt mora imati još nešto drugo (X), kao što kaže Kant¹¹, na što se razum upire. Kako bi razum upirao prema onom cilju koji je izvan pojma subjekta, ne bi li predikat našao ono što mu pripada, kockar po logici samoga uma traži objekt u radnji igre nametnutoga *homo ludensa* koja je usmjerena u mogućnosti razigranoga dječjeg koncepta s dominantnom logikom emotivne biokemijske ugone, razarajući napornu logičku strukturu zbiljnosti koja je zadana u objektivitetu društva, duboko zaključanom u rigoroznim pravilima jasnoga razuma kroz kategoričke sudove i granice koje razum donosi. Kockarski um, kao bitna paralela za razumijevanje „marketinškoga uma“, postaje bitna determinanta ljudske osobnosti u postmodernizmu, koji se ne može samo

¹¹ Immanuel Kant, *Kritika čistog uma*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2021., 47

površno definirati kao psihološko ili biokemijsko stanje izazvano zlouporabom neke supstance. U kockanju nema direktne molekularne stvarnosti unesene izvana koja inervira/pobuđuje strukture u mozgu, kako bi subjekt, osobnost mijenjala vlastitu percepciju, već se iz sebe samoga, kroz pojam, pobuđuju procesi žudnje i napetosti nudeći identičan privid i iluziju kao da je zadovoljen stvarni molekularni lanac samoodržavajućeg refleksnog i autonomnog luka, koji se brine za naše sustave biokemijske ravnoteže, tj. života.

Kockar traga za savršenosti lijepoga (neposredno), koja nema nikakav dodir s intelektualnom zbiljom, odnosno logično-umskim zaključkom, i to postaje opojna iluzija koja je promašila pojedinca, destruirala osobnost u svakidašnjoj namjeri da se bude autentičan. Autentičnost slobodne osobe ne dobije se rođenjem po sebi, već tom izbačenošću, kako kaže Martin Heidegger¹², u vanjski svijet zaokružen zatočenošću sobom nemoćnim u nepoznatom okruženju. Zaštićen intuitivnom ljubavlju, čovjek kreće na put bez povratka gradeći unutrašnji svijet vlastitih sidrenja da bi bio svoj, autentičan, neponovljiv. Ta izgradnja neponovljivosti u vremenu i mentalnim sekvencama postojanja vode ga prema životnim raspelima, nose ga požude prema smrtnom, nestajućem, dodirujući različita osjećanja koja mu daju utočište i sigurnost smislenoga postojanja u bezbroj mogućnosti koja mu se nude kao običajna stečevina njegovih prethodnika. Tragajući, po nesvjesnim i nametnutim načelima onog prethodnika u sebi, markirajući vidljiv pojavni svijet kao koncept životne smislene vodilje zagašen u bezbroj životnih mogućnosti, čovjek, često, zapadne u san. Zastane u iluziji, ljepoti zrcaljenja i blještavila koja pripada nekom drugome, nedostižnom, dok u vlastitoj osobnosti biva zaključan kao priroda koja spava u nama i čeka vlastiti autentični, osobni put k smislu i slobodi, zatomi se kreacija u naporu koja stvara radost života, tražeći sreću koja je uvijek tamo negdje nedostižna i sja u vanjskom, prividnom samorazumljivom svijetu. Takav prividni svijet stvoren kroz ideju dobra i sakupljačke porivne konstrukte ljudskoga bića, motiviraju osobnost da se kognitivno i emotivno napinje, naginje u ponore iluzije i virtualnoga ne bi li izvršio zadaću spasa i spašavanja integriteta osobnosti kroz formu društvenoga konstrukta kopirajućeg uspjeha, odnosno neuspjeha. Postmoderni svijet biva razdijeljen od stvarnosti i prenaplašen u stvaranju nepotrebnih sekvencija koje se predstavljaju kao neophodne ljudske potrebe za goli opstanak bića, izazivaju prirodni (općeni) refleksni luk u sustavu biokemijskih reakcija kroz fiziološke

¹² Martin Heidegger, Četiri seminara, AGM, Zagreb, 2014.

zadanosti prema samoodržanju, prepoznajući sada potpuno nebitne stvari kao hranu, kao nagradu, kao spas vlastite cjeline, koja mora biti fiziološki nahranjena, puna, sve do ritmičkoga slijedećeg pražnjenja. Taj mali komad manipulacije (u svijetu, vidljivosti) koji se treba dohvatiti kroz potenciranu iluziju izvana, rađa potrebu za strašću i ugodom, i čovjek je našao kod za osobni spas. Zadovoljen formom i okupiran vatrometom praznine i besmisla, lišen napora i objektivnog mišljenja, uvučen u predmišljaj i instinktivni strastveni pojavni koncept iluzionističke stvarnosti, pokrenuo je *homo ludens* u otvoreni barbarizam iz puke žudnje za lijepim, grješnim. Predmišljaj je akt svijesti koji se događa prije same igre. Predmišljaj je dio nagonskoga u čovjeku i može se osjetiti, odnosno izbjeći tako da se i sama pomisao na igru podijeli s osobom od povjerenja. Manja je vjerojatnost za gubitkom unutrašnje slobode ako se puki predmišljaj podijeli s nekim koji je u racionalnom odnosu s vremenom u kojem živi – tako se stvara moralna barijera. Kao i uvijek, ulaganje napora u realitetu smanjuje mogućnost predmišljaja kao akta svijesti prije igre, a tako i smanjuje samu mogućnost igre, odnosno recidiva. Daniel Dennett pojašnjava: „Neki od najbolje proučenih primjera intencionalnosti (naoko) višega reda u ne-ljudskih stvorenja i dalje, čini se, spadaju na stranu nereflektirane snalažljivosti. Zato je potrebno misliti o „igrokazu odvlačenja pažnje“, dobro poznatom ponašanju ptica koje grade gnijezda na nižim mjestima. Kad se grabežljivac približi gnijezdu, one se potajno premjeste dalje od svojih ranjivih jaja ili ptića i počnu razmetljivo izigravati da im je slomljeno krilo, uz lamatanje krila, padanje i žalobno dozivanje. To ponašanje obično odvede grabežljivca dalje od gnijezda u uzaludnu potragu u kojoj on nikad ne ulovi „laku“ večeru koja mu je bila servirana.“¹³

U suprotnom, otvora se apolonsko –narcistički dio osobnosti u nama, zlorabljen dominantnom tehnologijom sije mitske sekvence prema umu i nadražuje opći mozak kao organ, koji se opija u svetkovini osjetilnih podražaja i predmišljaja.

Postmodernizam kreira svetkovinu pred oltarom mozga, razbuktao je razuzdanost koja kao plima topi sve pred sobom. Erotični koncept prirode ostvario je svoj cilj. Instinktivni koncept ljudske erotičnosti tjelesno je postala svetkovina, a umnom konceptu rođenja kroz iluzionističko lijepo. Kako reče Nietzsche, tako se rađa tragedija¹⁴. Njegov nesvjesni cilj je biti objekt u vlastitom životu, a

¹³ Daniel C. Dennett, *Vrste umova – k razumijevanju svijesti*, In TRI, Zagreb, 2017., 108.

¹⁴ Friedrich Nietzsche, *Rođenje tragedije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1997.

subjekt kroz iluziju i sanjarenje prema nedostižnom iluzionističkom sredstvu. Zato u igri koristi transcendentalne principe, a u realnosti, kada bi isti bili potrebni, odbija ih koristiti (i dalje postoji voljni moment). Julian Nida- Rumelin u knjizi *Filozofija humanog obrazovanja* nam pojašnjava: "U nekoj od filozofskih perspektiva moglo bi se postmoderno doba okarakterizirati kao doba koje napušta ideju odgovornog subjekta, preuzima decentriranu i više ne 'logocentričnu' perspektivu bez subjekta, koja se očituje u radovima koji više ne slijede ideal jasnoće, determiniranosti i razumljivosti, ideal koji su dijelili filozofi renesanse, europskog prosvjetiteljstva, američkog pragmatizma i analitička filozofija."¹⁵

4. NARCIZAM U PRAKTIČNOM UMU NIJE OKRENUT PREMA SEBI, VEĆ PREMA SIMBOLIČKOM PREDMETU – ZNAKU – KOJI TAJ UM OBRAĐUJE

Narcis u mitološkim prisprodoma biva kažnjen gnjevom posevno zaljubljen nimfe Echo, koja poradi njegove ljubavne nezainteresiranosti spram nje uzrokuje Narcisovu transformaciju u opojni cvijet, a u nekim inačicama Narcis izvršava suicid. Dotični bi se mit hermeneutički dalo dovesti u vezu s „epistemičkim prokletstvom“ u koje je narcis uronjen, te koje je obilježeno devastacijom mogućnosti preciznog kontekstualnog zahvaćanja relacija i vrednovanja unutar objektiviteta, što utječe na Narcisov kognitivni, ali svakako i na moralni, spoznajni i, dakako, intencionalni doseg, a što, prije svega, biva potencirano bio-političkom paradigmom hiper-konzumerizma.

Hiper-konzumerizam pobuđuje u neutralnom marketinški obrađenom umu narcizam, koji više nije okrenut prema sebi prema subjektu, već prema predmetu kojeg taj um obrađuje. Tako narcizam iz samoljublja prelazi u fetišističko odnošenje prema određenom predmetu, a samom kockarskom umu prema iluzionističkom-imaginarnom predmetu.

Ljudski čisti - konačni um iznjedrio je beskonačnu tehniku i implementirao racionalni model funkcioniranja već od renesansnog doba kroz tri krucijalna simulakrijska modela. Kako navodi Jean Baudrillard u svojoj knjizi *Simulacija i zbilja*¹⁶, kroz napredak se mijenjaju zakoni vrijednosti, a nositelji su im u prvom modelu

¹⁵ Julian-Nida Rümelin, *Filozofija humanog obrazovanja*, Školska knjiga, Zagreb, 2020., 37-38.

¹⁶ Jean Baudrillard, *Simulacija i zbilja*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2013., 98.

krivotvorine, od renesanse do industrijske revolucije. Tu je simulakr prvog reda koji je usklađen s prirodnim zakonima vrijednosti, proizvodnja je simulakr koji prevladava u industrijskoj revoluciji i postaje simulakr drugoga reda koji je sukladan tržišnom zakonu vrijednosti. Simulacija je obrazac današnjeg zakona vrijednosti kojom upravlja kod prema strukturalnim zakonima vrijednostima u kojima je privid znak koji označuje stvarni svijet u kojemu nitko nema obavezu, obavezni zakon nestaje i kreće vladavina oslobođenoga znaka, gdje će, bez obzira na različite mentalne, emotivne, biološke, društvene zadanosti pojedinaca, grupe stvarati žudnje i trošiti resurse prema pukoj iluziji, fikciji. Tako sad znakovi (privid) lutaju iz jedne strukture do druge, krećući se u polju krivotvorine kroz rast potražnje u biti nepostojećih objekata koja su duboku simulacijska ili neesencijalna za označene osobe. Danas taj privid vrlo lagano prebacujemo pod pojam bolesti, a da pritom zaboravljamo temeljne postavke Kantove transcendentnalne dijalektike koju naziva logikom privida koja je po sebi istinita, ali spoznata pod vjerojatnosti, znači pomoću nedovoljnih razloga, što znači da je to spoznaja koja je istina, ali je varljiva, i zato je treba rastaviti od analitičkoga dijela logike. Posebice, da se pojam i privid smiju smatrati istovrsnim. Istina ili privid nisu u predmetu ukoliko se on promatra, gleda, nego u sudu o njemu tj. ako se on pomišlja. Kant kaže da se može zaključiti da nas osjeti ne varaju, ne zato što uvijek ispravno sude, nego zato što nikad ne sude. Zato se i istina kao zabluda (koja se olako proglašava kao bolest) i privid kao zavodjenje na zabludu može naći samo u sudu. Drugim riječima, istina i zabludu možemo spoznati u odnosu predmeta prema našem razumu. U spoznaji koja se u potpunosti slaže s razumskim zakonima nema zablude.¹⁷

Do današnjih postmodernističkih modulacija ljudi su imali uvida prema sebi kao slobodnim bićima i stvarali pravo izbora, autentičnosti, kroz smisao kreacije vlastite osobnosti stvarajući mentalne i praktične aktivnosti koja su donosila djelovanje u duhu običajnosti i specifičnosti kulturnih - mentalnih i prirodnih entiteta, rađajući različitost i stvarnu potrebu koja je sukladna s prirodnim zakonima i vrijednostima i nalazi se u kući bitka. Iz kuće bitka i njezine cjeline koja pažljivo bira izlazak u vlastiti okoliš, predvorje, sponu s drugim i drugačijim te ga apsorbira i usklađuje s moralnim znaanjima sukladno logičkim postavkama memorije pojedinca i grupe stvara se novi koncept i razumna različitost koja proizvodi istinu i pravičnost kroz slobodu. Ratzinger iznosi slijedeće tezu: „Sve to

¹⁷ Immanuel Kant, *Kritika čistog uma*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2021., 213.

pokazuje kako rast naših mogućnosti ne prati i jednak razvoj naše moralne energije. Moralna snaga nije rasla zajedno s razvojem znanosti, štoviše, čak se umanjila, jer tehnički mentalitet ograničava moral na subjektivno područje, dok je nama upravo potreban javni moral, moral koji će biti kadar odgovoriti prijetnjama koje su se nadvile nad egzistenciju svijetu nas.¹⁸ Jednako je mislio i Rousseau, koji je na pitanje koji su doprinos dale umjetnost i znanost za poboljšanje morala, odgovorio da su ga one iskvarile.¹⁹

Znači, kroz koncept lažnih kraljeva, stvarajući lažne vrijednosti i subjektivne zakone obojene narcističkim strukturama, usmjeravajući vladanja prema nepotrebnim i nestvarnim konceptima uobrazilje, stvaraju se različita idolopoklonstva koja razbijaju zdravi razum. Danas je nužno potreban zdravi razum, uobličen kroz javni moral, a on se sveo na neartikuliranu frazeologiju zaštite okoliša (mentalni okoliš, prirodni okoliš, socijalni okoliš), koji svoju kuću bitka štiti konceptima nedostižnosti u ograničavajućim pravilima i odredbama, strukturi mnoštva koja je epohama bila u periferiji i povijala se kroz ropske svijesti dominante vrijednosti te vrijednosti koje su joj bile nedostižne. Lažnim, apstraktnim stvarnostima, približavanjem kući bitka nositelji starih društveno-moralnih maksima, štiteći stečene ugone i moći, grade platforme još jačoj gospodarskoj i obrazovanoj nadmoći.

Paolo Virno iznosi sljedeće zapažanje: "Mediji uvježbavaju osjetila da gledaju poznato kao da je nepoznato, odnosno da opažaju 'ogromnu i nepredvidljivu marginu slobode' čak i u najtrivijalnijim i najrepetitivnijim aspektima svakodnevnog iskustva. Ali, oni istodobno uvježbavaju čula i za inverznu zadaću: da gledaju nepoznato kao da je poznato, da naviknuvši se na izostanak ustaljenih navika postanu upoznati s onim neočekivanim i iznenađujućim."²⁰

Takav svijet nametnuo je restrikcije i granice u svrhu nedostižnosti zadanih kriterija koji su služili očuvanju puke moći i nastavka dominacije. Danas se sve te granice, na razini simulakra trećeg reda, ruše, otvaraju se ekološke platforme kao simboli egalitarizma u kojima su svi jednaki i sve je dostupno, ne bi li prihvatili nova pravila u distribuciji moći u kojima privid i iluzija postaju temeljni ekonomski nositelji, a time i osvajačka paradigma privilegiranih. Označeni i skloni lažnim simbolima, zagubljeni ljudi prihvaćaju

¹⁸ Joseph Ratzinger, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Verbum, Split, 2008., 20.

¹⁹ Karl Jaspers, *Duhovna situacija vremena*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998., 9.

²⁰ Paolo Virno, *Gramatika mnoštva – Prilog analizi suvremenih formi života*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., 110.

takve maksime, vjerujući da im ti simboli donose darove i slobodu, a ti darovi su u biti novi oblik ropstva i kazne. „Prava i najveća opasnost ovoga trenutka nalazi se upravo u toj neravnoteži između tehničkih mogućnosti i moralne energije. Sigurnost koja nam je potrebna kao pretpostavka naše slobode i našega dostojanstva ne može proizaći u konačnici iz tehničkih sustava kontrole, nego samo iz moralne snage čovjeka: tamo gdje nje nema, ili gdje je nedostatna, moć koju čovjek ima sve više će se pretvarati u razarajuću moć.“²¹

5. TRANSCENDENTALNA ESTETSKA KONCEPTUALIZACIJA U “POSTMODERNIZMU HOMO LUDENSA“

Poradi toga moramo se usredotočiti se na konzervativnu konceptualizaciju logike (zdravi razum), to je logika prvog reda, i usredotočiti se prema „stvarnom dohvatljivom“ zoro, kao što danas možemo dohvatiti „tehnološka čuda“ koja je pozitivizam položio u predmete dobra, ali se ograditi od onoga što izlazi iz njih kroz isključivu ugodu. U principu, to je iluzionistički apsurd nedostižnoga koji poništava osobnu vizualnu supstancu nudeći privid slobode izvana, istodobno zatvarajući unutrašnje moralne snage. Peter Sloterdijk naglašava: „Aktualni ključni pojam za ta eksternalizirana potenciranja na liniji vanjske primjene glasi *enhancement*, koja riječ kao nijedna druga izražava promjenu naglaska s prijašnjeg vježbovno-asketskog samointenziviranja (i njegova građanskoga prijevoda u ‘obrazovanje’) u kemijsko-biotehničko i kirurško podizanje na višu razinu individualnih učinkovitih profila. Suvremena groznica *enhancementa* artikulira san ili opsjenu modernizacije koja ne staje pred nekad unutarnjim zonama čovjekovih odnosa spram samoga sebe.“²²

Bilo bi posve netočno zaključiti kako je ovisnost o kockanju nešto više od kognitivne distorzije, odnosno bolesti. Mozak ovisnika radi normalno, samo je odabrao krivi objekt koji obrađuje, odnosno u negativnom je predznaku (svaki njegov čin njegov je objektivni gubitak). Taj mozak je savršeno uvježban i razumije procedure kako se domoći novca za igru, kako prevariti socijalne sustave, kako manipulirati s bližnjima, zna se pokajati, vratiti se u realnost pa ponovno pobjeći u iluziju.

²¹ Joseph Ratzinger, *Kršćanstvo i kriza kultura*, Verbum, Split, 2008., 20-21.

²² Peter Sloterdijk, *Svoj život promijeniti moraš*, Sandorf&Mizantrop, Zagreb, 2015., 366.

Problem ovisnika o kockanju nije u kognitivnoj i biokemijskoj strukturi mozga, koja je u razini fizioloških zadanosti, tj. zdravih parametara, nego u emociji, koja je adaptirala razum kroz privid i apsurd. Zato se ovisnik povodi za osjećajima, umjesto da je potaknut odgovornošću i dužnostima. Stoga u oporavku valja uzdići odgovornost (moralno znanje) kao primarnu vrijednost iz koje proizlaze sve ostale vrijednosti, ulagati napor u realnom životu, a privid i iluziju ostaviti tek u vidu nade koja je svima potrebna, ali ne kao iluzornu maštu izvan realiteta.

Kockar (ovisnik) povodi se za osjećajima, koji moraju imati svoju materiju, a različitost tih materija promatra se u raznolikosti tih pojava, a nazivamo ih formom. Formom pojava, kako kaže Kant, ne može ostati samo osjet, zato nam je ta materija ili predmet dan a posteriori, a njezina forma mora za cjelokupne osjete biti a priori u duši. Drugim riječima, Kant misli da se svaka materija (događaj) mora razmatrati odvojeno od svakoga osjeta (emocije, iskustva...). Kockarski um ne poštuje taj koncept, biva podražen epohom u kojoj živi i osobnim izazivanjem refleksnog samoodržavajućeg luka koji svaku materiju prerađuje kao hranu, izbjegavajući, kako misli Kant, čiste transcendentalne predodžbe u kojima se ne nalazi ništa što pripada osjetu. Ključ razumijevanja kockarskog uma leži u sljedećim konceptima koje iznosi Kant u *Kritici čistoga uma*, u točki gdje objašnjava transcendentalnu estetiku: „Čista forma osjetilnih zorova uopće, u kojoj se svaka raznolikost pojave promatra u određenim odnosima, naći će se prema tome a priori u duši. Ova čista forma osjetilnosti zvat će se i sama čisti zor. Ako ja tako od predodžbe nekog tijela odvoji ono što razum misli, kao supstanciju, silu, djeljivost itd., a isto tako što pripada osjetu, kao neprobojnost, tvrdoću, boju itd.; onda mi od tog empirijskog zora preostaje još nešto, naime protežnost i oblik. Ovi pripadaju čistom zoru, koji i bez predmeta osjetila ili osjeta a priori postoji u duši kao čista forma osjetilnosti.”²³ Kockar, po kompulzivnom obrascu, žudi dohvatiti predmet kao princip lijepoga i ugodnoga, ne razumijevajući iluziju i privid igre koji je programiran da ne dohvaća logičke i zdravorazumske principe i ne predočava sebi stvari i običajne granice. Kockar misli da je slobodan jer su sve barijere koje probijaju socijalno-ekonomske sfere zadovoljene kao da je ostvario sebe u stvarnom svijetu mjerljivosti i istine, potican odgovornošću i dužnostima koje su iluzionističke i skrivene od bilo kojeg objektiviteta probija nemoralne barijere osobnosti gurajući sebe i svoj socijalni

²³ Immanuel Kant, *Kritika čistog uma*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2021., 57-58.

moment postojanja prema patologiji i zlu. Stoga, u oporavak kockarskoga uma valja uzdići odgovornost (moralno znanje) kao primarnu vrijednost iz koje proizlaze sve ostale vrijednosti, ulagati napore u realnom životu, a privid i iluziju ostaviti tek u vidu nade koja je svima potrebna, ali ne kao iluzornu maštu izvan realiteta, već racionalni cilj pun neizvjesnosti koji stvaraju principi dobra kroz kategoričke univerzalne moralne maksime.

Ovisnost je gubitak unutrašnje slobode.²⁴ Kako bi autonomija volje ili slobodna volja funkcionirala, moraju biti zadovoljene tri bitne točke: hijerarhija želja, autentičnost i kategorički imperativ. Ukratko, hijerarhija želja znači znati odabrati pravi impuls u mozgu, znati redosljed obveza i radnji u životu, autentičnost znači da nitko nije isti drugome, a dok je u igri, u ovisnosti, svaki je ovisnik na neki način identičan drugome, te kategorički imperativ kao zakon koji uvijek brani nešto činiti ili pak primorava na neko djelovanje koje je svrsishodno i teži općem dobru. Oporavak, ili razumijevanje sebe bez objekta lažne ugone ili simulakruma koji razvija žudnje prema nebitnome, zapravo je put prema slobodi u kojoj smisao postaje zdravorazumsko bivanje, gdje su sve nabrojane točke prisutne u djelovanju, bez bilo kakve vanjske i unutrašnje prisile. Kako bi se do slobode i njene autentičnosti došlo valja biti uporan, u naporu, i strpljiv u razumijevanju sadašnjice.

Sloboda je proizvod našeg uma koji zahtijeva autonomiju osobnosti, gdje se preko autonomije samostalno donose odluke koje su bitne za slobodu osobe. Da bi ta autonomija funkcionirala i u oporavku, moraju se aktivirati tri gore navedene točke. Hijerarhija nas upućuje na razumijevanje koncepta uma koji ne želi igrati, ali osobnost nanovo igra. Kockarskom umu tada igra više nije rasonoda, nego postaje napetost i oblik posla. Kad osoba ne želi piti alkohol, alkohol pije osobu, kad kockar ne želi više igrati, igra se igra s njim, kad ovisnik ne želi uzimati drogu, droga uzima njega, i svi ti subjekti postaju objekti u vlastitom životu. Svendsen pojašnjava: "Ovdje ću se usredotočiti na hijerarhijske teorije i navesti neke specifičnosti teorije autentičnosti. Mora se naglasiti i da razlika između teorija autentičnosti i hijerarhijskih teorija nije uvijek baš jasna, jer se može reći i da zahtjev za autentičnosti sadrži sposobnost da promišljamo o svojim vrijednostima i željama te da se s njima identificiramo. Harry Frankfurt razumijeva autonomiju kao akterovu pozitivnu identifikaciju višeg reda s preferencijama nižeg

²⁴ Luka Maršić, Daniela Vojnović. Addiction as a loss of inner freedom. *Geios* (14 Dec 2023), <https://doi.org/10.32388/19EONN>.

reda. Mogu imati preferenciju prvog reda piti vino i ako je to preferencija koju želim imati i s kojom se želim identificirati, pijenje vina je autonomno. Ako međutim ne želim imati tu želju, ali me to ipak pokreće na djelovanje, pijenje vina neće biti autonomno. Isto će vrijediti i za sve druge preferencije koje bih mogao imati.“²⁵

ZAKLJUČAK

Ovisnici o nesupstancijalnim modelima memorijskoga modeliranja (kocka, videoigre) rabe pojam „kulture“ kao u svim civilizacijama do sada, pa tako i u postmodernizmu, kroz „sustave dresure“, učeći i vježbajući discipline koje su im nužne za preživljavanje, kao i svaki ne-ovisnik. Jedina razlika danas je u tome što su kulturni obrasci koji se prenose iz generacije u generaciju, ta važna životna spoznajna i moralna pravila, marketinški obrađena u nekom obliku pseudointelektualnoga rada u kojem je naglašena ludenačka forma (*homo ludens* – čovjek koji se igra), gdje osobnost više ne uspijeva razlikovati supstancijalno od akcidentalnoga. Kockarska osobnost ponaša se kao da razumije i obrađuje supstancijalno, uporno i uvjerljivo vježbajući s nebuloznim i nebitnim ispada iz ´centra´ i biva ´periferija´ - socijalna , mentalna , materijalna. Krivo izabrani objekt pod nametnutim i iluzionističkim hijerarhijama doveo ga je do ropske svijesti i adekvatnog ponašanja (praktičnog djelovanja koje je nesvrshodno za osobni integritet) u kontekstu takve svijesti. Objekt koji se nalazi u neizvjesnosti ovisničke igre koja donosi ugodu mozgu, sve svoje zahtjeve prebacio je u realnosti analitičkoga uma pretvarajući vlastiti identitet i čisti um u sredstvo i metodu koje konzumira, gubeći unutrašnju slobodu i biokemijsku ravnotežu. Na putu oporavka iz tog stanja (ne i bolesti), potreban mu je napor u kojemu se fantazmi kao operativni sustavi dječjeg (kockarskog) uma precizno i pažljivo anuliraju iz patološke afektivne, spontane produkcije svijesti, nakon čega oporavljena osoba kroz jezik i djelovanje teži i konačno doseže sposobnost mišljenja kao racionalne i logičke obrade vlastite zbilje.

²⁵ Lars Fr.H. Svendsen, *Filozofija slobode*, TIM Press, Zagreb, 2014. 103.

ANATOMY OF GAMBLING MIND - ABOUT THE PURE MIND
AS SEAT OF TRANSCENDENTAL ILLUSION

Summary

The goal of this paper is to explain a gambler's mind that functions in such a way that it uses half-information - which it creates from perception, not from thinking a concept - and why it needs effort. In this paper, I used empirical data and observations obtained in many years of work with gamblers, which are synthesized in this paper through conceptual analyses and conclusions into abstract and universal conclusions, according to the principles of experimental philosophy. It is much more accurate to say that gamblers are (most often) healthy people who adapt their nous to illusion and absurdity, rather than sick people. It can be concluded that, in recovery, a multi-layered processing of the gambler's personality is necessary through the moral filters of existence, in which truth and untruth are parsed with effort and logic, which place the gambler at the centre of his existence (autonomy, autarky), as opposed to pleasure, meaninglessness and slavish consciousness.

Keywords: gambling addiction, mind, technology, freedom